

SCIENCE
PROBLEMS.UZ

ISSN 2181-1342

Actual problems of social and humanitarian sciences
Актуальные проблемы социальных и гуманитарных наук

**Ijtimoiy-gumanitar
fanlarning dolzarb
muammolari**

2-son (5-jild)

2025

SCIENCEPROBLEMS.UZ

IJTIMOIIY-GUMANITAR FANLARNING DOLZARB MUAMMOLARI

№ 2 (5) - 2025

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО- ГУМАНИТАРНЫХ НАУК

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

TOSHKENT-2025

BOSH MUHARRIR:

Isanova Feruza Tulqinovna

TAHRIR HAY'ATI:

07.00.00- TARIX FANLARI:

Yuldashev Anvar Ergashevich – tarix fanlari doktori, siyosiy fanlar nomzodi, professor, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat boshqaruvi akademiyasi;

Mavlanov Uktam Maxmasabirovich – tarix fanlari doktori, professor, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat boshqaruvi akademiyasi;

Xazratkulov Abror – tarix fanlari doktori, dotsent, O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti.

Tursunov Ravshan Normuratovich – tarix fanlari doktori, O'zbekiston Milliy Universiteti;

Xolikulov Axmadjon Boymahammadovich – tarix fanlari doktori, O'zbekiston Milliy Universiteti;

Gabrielyan Sofya Ivanovna – tarix fanlari doktori, dotsent, O'zbekiston Milliy Universiteti.

Saidov Sarvar Atabullo o'g'li – katta ilmiy xodim, Imom Termiziy xalqaro ilmiy-tadqiqot markazi, ilmiy tadqiqotlar bo'limi.

08.00.00- IQTISODIYOT FANLARI:

Karlibayeva Raya Xojabayevna – iqtisodiyot fanlari doktori, professor, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti;

Nasirxodjayeva Dilafuz Sabitxanovna – iqtisodiyot fanlari doktori, professor, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti;

Ostonokulov Azamat Abdukarimovich – iqtisodiyot fanlari doktori, professor, Toshkent moliya instituti;

Arabov Nurali Uralovich – iqtisodiyot fanlari doktori, professor, Samarqand davlat universiteti;

Xudoyqulov Sadirdin Karimovich – iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti;

Azizov Sherzod O'ktamovich – iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent, O'zbekiston Respublikasi Bojxona instituti;

Xojayev Azizxon Saidaloxonovich – iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent, Farg'ona politexnika instituti

Xolov Aktam Xatamovich – iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat boshqaruvi akademiyasi;

Shadiyeva Dildora Xamidovna – iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent v.b, Toshkent moliya instituti;

Shakarov Qulmat Ashirovich – iqtisodiyot fanlari

nomzodi, dotsent, Toshkent axborot texnologiyalari universiteti

09.00.00- FALSAFA FANLARI:

Hakimov Nazar Hakimovich – falsafa fanlari doktori, professor, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti;

Yaxshilikov Jo'raboy – falsafa fanlari doktori, professor, Samarqand davlat universiteti;

G'aybullayev Otabek Muhammadiyevich – falsafa fanlari doktori, professor, Samarqand davlat chet tillar instituti;

Saidova Kamola Uskanbayevna – falsafa fanlari doktori, "Tashkent International University of Education" xalqaro universiteti;

Hoshimxonov Mo'min – falsafa fanlari doktori, dotsent, Jizzax pedagogika instituti;

O'roqova Oysuluv Jamoliddinovna – falsafa fanlari doktori, dotsent, Andijon davlat tibbiyot instituti, Ijtimoiy-gumanitar fanlar kafedrasini mudiri;

Nosirxodjayeva Gulnora Abdulkaxxarovna – falsafa fanlari nomzodi, dotsent, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Turdiyev Bexruz Sobirovich – falsafa fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent, Buxoro davlat universiteti.

10.00.00- FILOLOGIYA FANLARI:

Axmedov Oybek Saporbayevich – filologiya fanlari doktori, professor, O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti;

Ko'chimov Shuxrat Norqizilovich – filologiya fanlari doktori, dotsent, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Hasanov Shavkat Ahadovich – filologiya fanlari doktori, professor, Samarqand davlat universiteti;

Baxronova Dilrabo Keldiyorovna – filologiya fanlari doktori, professor, O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti;

Mirsanov G'aybullo Qulmurodovich – filologiya fanlari doktori, professor, Samarqand davlat chet tillar instituti;

Salaxutdinova Musharraf Isamutdinovna – filologiya fanlari nomzodi, dotsent, Samarqand davlat universiteti;

Kuchkarov Raxman Urmanovich – filologiya fanlari nomzodi, dotsent v/b, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Yunusov Mansur Abdullayevich – filologiya fanlari nomzodi, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat boshqaruvi akademiyasi;

Saidov Ulugbek Aripovich – filologiya fanlari nomzodi, dotsent, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat boshqaruvi akademiyasi.

12.00.00- YURIDIK FANLAR:

Axmedshayeva Mavlyuda Axatovna – yuridik fanlar doktori, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Muxitdinova Firyuza Abdurashidovna – yuridik fanlar doktori, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Esanova Zamira Normurotovna – yuridik fanlar doktori, professor, O'zbekiston Respublikasida xizmat ko'rsatgan yurist, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Hamroqulov Bahodir Mamasharifovich – yuridik fanlar doktori, professor v.b., Jahon iqtisodiyoti va diplomatiya universiteti;

Zulfiqorov Sherzod Xurramovich – yuridik fanlar doktori, professor, O'zbekiston Respublikasi Jamoat xavfsizligi universiteti;

Xayitov Xushvaqt Saparbayevich – yuridik fanlar doktori, professor, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat boshqaruvi akademiyasi;

Asadov Shavkat G'aybullayevich – yuridik fanlar doktori, dotsent, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat boshqaruvi akademiyasi;

Ergashev Ikrom Abdurasulovich – yuridik fanlari doktori, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Utemuratov Maxmut Ajimuratovich – yuridik fanlar nomzodi, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Saydullayev Shaxzod Alixanovich – yuridik fanlar nomzodi, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Hakimov Komil Baxtiyarovich – yuridik fanlar doktori, dotsent, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Yusupov Sardorbek Baxodirovich – yuridik fanlar doktori, dotsent, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Amirov Zafar Aktamovich – yuridik fanlar doktori (PhD), O'zbekiston Respublikasi Sudyalar oliy kengashi huzuridagi Sudyalar oliy maktabi;

Jo'rayev Sherzod Yuldashevich – yuridik fanlar nomzodi, dotsent, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Babadjanov Atabek Davronbekovich – yuridik fanlar nomzodi, dotsent, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Normatov Bekzod Akrom o'g'li — yuridik fanlar bo'yicha falsafa doktori, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Rahmatov Elyor Jumaboyevich — yuridik fanlar nomzodi, Toshkent davlat yuridik universiteti;

13.00.00- PEDAGOGIKA FANLARI:

Xashimova Dildarxon Urinboyevna – pedagogika fanlari doktori, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Ibragimova Gulnora Xavazmatovna – pedagogika fanlari doktori, professor, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti;

Zakirova Feruza Maxmudovna – pedagogika fanlari doktori, Toshkent axborot texnologiyalari universiteti huzuridagi pedagogik kadrlarni qayta tayyorlash va ularning malakasini oshirish tarmoq markazi;

Kayumova Nasiba Ashurovna – pedagogika fanlari doktori, professor, Qarshi davlat universiteti;

Taylanova Shoxida Zayniyevna – pedagogika fanlari doktori, dotsent;

Jumaniyozova Muhayyo Tojiyevna – pedagogika fanlari doktori, dotsent, O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti;

Ibraximov Sanjar Urunbayevich – pedagogika fanlari doktori, Iqtisodiyot va pedagogika universiteti;

Javliyeva Shaxnoza Baxodirovna – pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), Samarqand davlat universiteti;

Bobomurotova Latofat Elmurodovna — pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), Samarqand davlat universiteti.

19.00.00- PSIXOLOGIYA FANLARI:

Karimova Vasila Mamanosirovna – psixologiya fanlari doktori, professor, Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti;

Hayitov Oybek Eshboyevich – Jismoniy tarbiya va sport bo'yicha mutaxassislarni qayta tayyorlash va malakasini oshirish instituti, psixologiya fanlari doktori, professor

Umarova Navbahor Shokirovna– psixologiya fanlari doktori, dotsent, Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti, Amaliy psixologiyasi kafedrasi mudiri;

Atabayeva Nargis Batirovna – psixologiya fanlari doktori, dotsent, Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti;

Shamshetova Anjim Karamaddinovna – psixologiya fanlari doktori, dotsent, O‘zbekiston davlat jahon tillari universiteti;

Qodirov Obid Safarovich – psixologiya fanlari doktori (PhD), Samarkand viloyat IIB Tibbiyot bo‘limi psixologik xizmat boshlig‘i.

22.00.00- SOTSILOGIYA FANLARI:

Latipova Nodira Muxtarjanovna – sotsiologiya fanlari doktori, professor, O‘zbekiston milliy universiteti kafedra mudiri;

Seitov Azamat Po‘latovich – sotsiologiya fanlari doktori, professor, O‘zbekiston milliy universiteti;

Sodiqova Shohida Marxaboyevna – sotsiologiya fanlari doktori, professor, O‘zbekiston xalqaro islom akademiyasi.

23.00.00- SIYOSIY FANLAR

Nazarov Nasriddin Ataqulovich –siyosiy fanlar doktori, falsafa fanlari doktori, professor, Toshkent arxitektura qurilish instituti;

Bo‘tayev Usmonjon Xayrullayevich –siyosiy fanlar doktori, dotsent, O‘zbekiston milliy universiteti kafedra mudiri.

OAK Ro‘yxati

Mazkur jurnal Vazirlar Mahkamasi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi Rayosatining 2022-yil 30-noyabrdagi 327/5-son qarori bilan tarix, iqtisodiyot, falsafa, filologiya, yuridik va pedagogika fanlari bo‘yicha ilmiy darajalar yuzasidan dissertatsiyalar asosiy natijalarini chop etish tavsiya etilgan ilmiy nashrlar ro‘yxatiga kiritilgan.

“Ijtimoiy-gumanitar fanlarning dolzarb muammolari” elektron jurnali 2020-yil 6-avgust kuni 1368-sonli guvohnoma bilan davlat ro‘yxatiga olingan.

Muassis: “SCIENCEPROBLEMS TEAM” mas’uliyati cheklangan jamiyati

Tahririyat manzili:

100070. Toshkent shahri, Yakkasaroy tumani, Kichik Beshyog‘och ko‘chasi, 70/10-uy. Elektron manzil:

scienceproblems.uz@gmail.com

Bog‘lanish uchun telefon:

(99) 602-09-84 (telegram).

MUNDARIJA

07.00.00 – TARIX FANLARI

<i>Matkarimova Sadoqat Maqsudovna</i> SHARQSHUNOS A.L.KUNNING XIVA XONLIGI ARXIV HUJJATLARINI SAQLASH VA TADQIQ QILISHDAGI XIZMATLARI	13-19
<i>Matyakubov Xamdam Xamidjanovich</i> MARKAZIY OSIYO SIVILIZATSIYALARI VA OROLBO'YI HUDUDIDAGI MADANIYATLAR O'RTASIDAGI O'ZARO TA'SIR VA HAMKORLIK	20-24
<i>Raximov Bektosh, Pirmamatov Ramziddin</i> TURKISTONDA JADIDLARNING TA'LIM-TARBIYA TIZIMINI ISLOH QILISH BORASIDAGI HARAKATLARI TARIXIDAN	25-29
<i>Хуррамова Саодат Хабибовна</i> ИЗУЧЕНИЕ ИСТОРИИ ЦЕНТРАЛЬНОЙ АЗИИ РУССКИМИ УЧЕНЫМИ В СЕРЕДИНЕ XIX ВЕКА	30-37
<i>To'uchiyeva Dilnoza Ikrom qizi</i> ZOMIN TUMANINING XX ASRNING 80-YILLARIDAGI IJTIMOYIY, IQTISODIY VA MADANIY HAYOTI	38-44
<i>Elboyeva Shaxnoza</i> AYOLLARNING SIYOSIY FAOLLIGINI OSHIRISHDA AMALGA OSHIRILAYOTGAN CHORA- TADBIRLAR VA BU BORADA O'ZBEKISTON TAJRIBASI	45-50
<i>Kanimkulov Olimjon, Xikmatova O'g'iloy</i> TUZNING QADIMDAN HOZIRGI KUNGACHA BO'LGAN TARIXI HAQIDA	51-54
<i>Tojiev Alisher Sultannazirovich</i> MUSTAQILLIK YILLARIDA XORAZM VILOYATIDA TURIZM SOHASI UCHUN KADRLAR TAYYORLASH MASALASI	55-60
<i>Bekbayev Bekjon</i> XX ASRNING BIRINCHI YARMIDA TOSHKENTDAGI QOZOQLAR TARIXIDAN	61-67
<i>Salayev Umrbek Kadambayevich</i> JANUBIY OQCHADARYO HUDUDIDA KECHGAN ETNIK JARAYONLAR TARIXI SAHIFASIGA DOIR BA'ZI CHIZGILAR	68-71
<i>Ro'ziyeva Mashxura Abdimuminovna</i> LO'LILAR IJTIMOYIY HAYOTINING O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI	72-78
<i>Turdiyeva Mohinur Ilhomjon qizi</i> ICHKI SAVDO QO'QON XONLIGI IQTISODIY TARAQQIYOTINING MUHIM OMILLARIDAN BIRI (1701-1876)	79-84

08.00.00 – IQTISODIYOT FANLARI

<i>Kazakov Olim Sabirovich</i> XIZMATLAR SOHASIDA BOSHQARUVNING YETAKCHILIK KONSEPSIYALARIDAN FOYDALANISH	85-89
---	-------

<i>Исламтудинова Дина Файзрахмановна</i> РАЗВИТИЕ ЭКСПОРТА В АГРОПРОМЫШЛЕННОМ КОМПЛЕКСЕ В РЕСПУБЛИКЕ УЗБЕКИСТАН	90-98
<i>Alikulov Mehmonali Salahiddin o'g'li</i> QISHLOQ XO'JALIGIGA INVESTITSİYALARNI KENG JALB QILISHDA QISHLOQ XO'JALIGIGA YO'NALTIRILGANLIK INDEKSINING AHAMIYATI	99-106
<i>Omonov Akrom, Ruziyev Baxtiyor</i> O'ZBEKISTON TIJORAT BANKLARI AKTIVLARIDAN SAMARALI FOYDALANISH YO'LLARI	107-113
<i>Tangirov Abduxolik, Nurmanov Sherzod</i> CHO'L-YAYLOVLARI EKOLOGIK HOLATI VA ULARNING SAMARADORLIGINI OSHIRISH YO'LARI	114-121
<i>Aliyarov Olim Abdug'aparovich</i> MULKIY SOLIQA TORTISHDA XORIJIY DAVLATLAR TAJRIBASI	122-132
<i>Komilov Bakhtiyorjon</i> UNLOCKING THE POTENTIAL OF E-COMMERCE LOGISTICS IN CENTRAL ASIA	133-144
<i>Djumanov Saitmurod Alibekovich</i> MAHSULOT TANNARXIGA KIRITILADIGAN XARAJATLAR HISOBINI TAKOMILLASHTIRISH	145-150
<i>Yariyev Sherzod Shukurjanovich</i> DAVLAT SEKTORIDA AUDITNI RAQAMLASHTIRISH MASALALARI	151-155
<i>Matkarimov Feruz Bekturdiyevich</i> MINTAQADA TO'QIMACHILIK SANOATINING SAMARADORLIGINI OSHIRISH	156-160
<i>Xaydarova Durdona, To'xtayeva Moxinur</i> DAVLAT BUDJET DAROMADLARI TUSHUMI VA UNI TAKOMILLASHTIRISH MASALALARI	161-166
09.00.00 – FALSAFA FANLARI	
<i>Yusubov Jaloliddin Kadamovich</i> ABU NASR FOROBIYNING MA'NAVIIY-AXLOQIY IDEALLARI VA ULARNING ZAMONAVIIY IJTIMOIIY-GUMANITAR FANLAR RIVOJIDAGI AHAMIYATI	167-175
<i>Nosirxo'jayeva Gulnora Abduqahhorovna</i> FOROBIY ASARLARIDA ADOLAT VA MA'NAVIIY YUKSALISH MUAMMOLARI	176-179
<i>Xoliqov Yunus Ortiqovich</i> BAG'RIKENGLIK VA MILLATLARARO MADANIYAT — JAMIYAT TARAQQIYOTINING ASOSI	180-184
<i>Berdaliyeva Sevara</i> ANALYSIS OF VIEWS ON THE ORDERING OF SOCIAL LIFE IN THE WORK OF YUSUF KHOS KHAJIB "KUTADGU BILIG"	185-191
<i>Parpiyev Muhammadjon Tolibovich</i> SHARQ RENNESANSI KELIB CHIQISHINING IJTIMOIIY-FALSAFIY OMILLARI	192-197
<i>Yarashova Mohlaroyim Shuxrat qizi</i> IBN ARABIY "VAHDATUL VUJUD" TA'LIMOTINING FALSAFIY ASOSLARI VA AHAMIYATI	198-202

<i>Ulug'murodov Elyor Saydulloevich</i> ISLOM GNOSEOLOGIYASIDA RATSIONALIZM MUAMMOSI	203-206
<i>Rasulov Azizxon Mukhammadqodirovich</i> AXBOROT MAKONIDAGI TRANSFORMATSIYALASHUVNING DIALEKTIK MAZMUNI	207-213
<i>Xasanov Boburjon Xakimovich</i> EKSTREMISTIK FAOLIYATNING KELIB CHIQISH TARIXI VA TUSHUNCHALARI	214-219
<i>Shokirov Mubin Rustamovich</i> MILLIY O'ZLIKKA SADOQAT – UMRBOQIY QADRIYAT	220-225
<i>Ismoilov Maxammadixon</i> HOZIRGI ZAMON EKOLOGIK MANZARASIDA DESTRUKTIV VA KONSTRUKTIV MUNOSABATLAR DIALEKTIKASI	226-230
<i>Shokirov Murod Rustamovich</i> YANGI O'ZBEKISTONDA QADRIYATLARNING QAYTA TIKLANISHI	231-234
<i>Hamroyev Saidjon Sanoyevich</i> YANGI O'ZBEKISTON STRATEGIYASIDA IJTIMOY ADOLATNING BARQAROR TARAQQIYOTNI TA'MINLASH ASOSI SIFATIDAGI O'RNI	235-239
<i>Sharopov O'lmasbek Shuhrat o'g'li</i> ZAMONAVIY OILADA BOLA TARBIYASINING ASOSIY OMILLARI (TARBIYA JARAYONIDA OTA-ONANING ROLI)	240-243
<i>Ulug'ov Jasur Nasirdinovich</i> INSON KAMOLOTI: ISLOMIY QADRIYATLAR VA ULARNING IJTIMOIY HAYOTGA TA'SIRI	244-249
<i>Qodiraliyev Abror Tojimurot o'g'li</i> BOSHQARUVCHILIK FAOLIYATI SHARQ MUTAFAKKIRLARI QARASHLARI MISOLIDA	250-253
<i>Ibragimov Kudrat</i> XALQARO MUNOSABATLAR TIZIMIDA MARKAZIY OSIYONING YANGI MUSTAQIL DAVLATLARI	254-260
<i>Oripov Axmadjon Muxammadjonovich</i> VATANPARVARLIK TUSHUNCHASI SHAKLLARINING IJTIMOY-FALSAFIY TALQINI	261-267
<i>Ibragimova Zulayxo Karimbayevna</i> RAHBAR AXLOQIY-ESTETIK KAMOLOTINING SHAKLLANISH JARAYONLARI VA ASOSIY KOMPONENTLARI	268-274
<i>Abdullayev A'zam Abdiyevich</i> YOSHLARDA IJTIMOY-IQTISODIY FAOLLIGI DIALEKTIKASI VA UNING AYRIM XUSUSIYATLARI	275-281
<i>Ochilov Azimjon Tuxtamishovich</i> IJTIMOIY QADRIYATLARNING DEFORMATSIYASI VA KORRUPSIYANING TARQALISHI	282-285

10.00.00 – FILOLOGIYA FANLARI

<i>Raxmanova Sarvinoz Alisherovna</i> SABR VA CHIDAMGA OID FRAZEOLOGIK BIRLIKLARNING SEMANTIK TAHLILI (INGLIZ VA O'ZBEK TILLARI MISOLIDA)	286-289
<i>Kaxarova Iroda Sidikovna</i> MODAL SO'ZLARDA SHARTLILIK VA TIPOLOGIK OMIL: SEMANTIK TURLANISH	290-296
<i>Babadjanova Nazokat Davronbekovna</i> "YUSUF VA ZULAYHO" DOSTONINING XALQ VARIANTLARI TAHLILI	297-302
<i>Sayidova Shakhriyozida Nasrulloevna</i> RELIGIOUS VIEWS OF THE CHARACTER OF AMIR TEMUR IN MUHAMMAD ALI'S WORK "ULUG' SALTANAT"	303-308
<i>Hatamova Kamola Toshmurod qizi</i> TIJORAT HUYJATLARI TILIDA TERMINOLOGIK LEKSIKA	309-316
<i>Ibodullayeva Dinora Bahramjanovna</i> TERMINOLOGIYANING O'ZBEK VA XORIJIY TILSHUNOSLAR TOMONIDAN O'RGANILISHI	317-321
<i>Otajonova Dildor Baxtiyarovna</i> SUD JARAYONIDA OLIB BORILADIGAN NUTQ FAOLIYATI MAHSULOTLARINING SUD-TIBBIY VA LINGVISTIK EKSPERTIZA TEKSHIRUVI	322-326
<i>Khasanov Mahmud Abdurakhmanovich</i> PHONOLOGICAL AND MORPHOLOGICAL INTERACTIONS AMONG THE LANGUAGES	327-331
<i>Xoshimova Oydina Shuxrat qizi</i> OLAMNING LISONIY MANZARASIDA NOMINATSIYANING O'RNI VA RANGLAR IFODASI	332-338
<i>Babayeva Iroda</i> THE CHARACTERISTICS OF NEWSPAPER HEADLINES IN TERMS OF THEIR STRUCTURE AND MEANING	339-342
<i>Fozilov Odil Yuldashevich</i> USE OF LOGICAL AND FIGURATIVE PERIPHRASES IN MODERN UZBEK LANGUAGE.....	343-346
<i>Raxmonova Dildora Mirzakarimovna</i> JADID DRAMALARIDA ISLOM MADANIYATI VA MILLAT TANAZZULI MASALALARI TALQINI (ABDULLA QODIRIYNING "BAXTSIZ KUYOV" DRAMASI MISOLIDA)	347-351
<i>Mamataliyeva Navbahor Xujamberdiyevna</i> TEZ AYTISHLARNING SINTAKTIK TUZILISH JIHATDAN TAHLILI	352-357
<i>Xamidova Sayyora Nurmatovna</i> KATEGORIYA SIFATIDA SHAKLLANGAN MODALLIK TURLARINING O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI	358-363
<i>Mengboyev Azizbek Alijon o'g'li</i> INGLIZ VA O'ZBEK TILLARIDAGI MILLIY BAYRAM NOMLARINING CHOG'ISHTIRMA TADQIQI	364-368
<i>Hayitova Shohida Erkin qizi</i> INGLIZ VA O'ZBEK TILLARIDAGI OTA KONSEPTINING CHOG'ISHTIRMA TAHLILI	369-373

<i>Xolboyeva Iroda Shuxrat qizi</i> SOMATIK KOMPONENTLI PROVERBIAL FRAZEOLOGIZMLARDA EKVIVALENTLIK MASALASI	374-378
<i>Saparniyazov Omirbek Nukusbayevich</i> MARK TVEN VA MUQIMIY ASARLARINI QIYOSIY O'RGANISH: ADABIY UMUMIYLIK VA USLUBIY O'ZIGA XOSLIGI	379-385
12.00.00 – YURIDIK FANLAR	
<i>Muxitdinova Firюза</i> КЛЮЧЕВЫЕ ПРИОРИТЕТЫ ЭКОЛОГИЧЕСКОЙ ПОЛИТИКИ НОВОГО УЗБЕКИСТАНА	386-393
<i>Uzakova Go'zal Sharipovna</i> HUDUDLARNI ZONALASHTIRISHNING HUQUQIY MASALALARI	394-403
<i>Tulaganova Gulchexra, Nurilloev Shavkat</i> INSON QADRINI YUKSALTIRISH VA ERKIN FUQAROLIK JAMIYATINI YANADA RIVOJLANTIRISH	404-414
<i>Yakubova Iroda Bahramovna</i> MUALLIFLIK SHARTNOMASINING MAZMUNI, TUZILISHI VA UNING ASOSIY SHARTLARI	415-419
<i>Obidov Tolibjon Avezxanovich</i> JINOIY SUD ISHLARINI YURITISH SOHASIDAGI O'ZARO HAMKORLIK MASALALARI	420-425
<i>Tuxtashev Sherzod Azimovich</i> JINOYAT ISHINI TO'XTATIB TURISHNING JABRLANUVCHI VA AYBLANUVCHI UCHUN HUQUQIY OQIBATLARI	426-430
<i>Maxamatov Maxmud Maxamataminovich</i> INSON HUQUQLARINI XALQARO ORGANLARDA HIMOYA QILISH MASALALARI	431-436
<i>Rahmatov Elyor Jumaboyevich</i> BOJXONA MA'MURIYATCHILIGINI ISLOH QILISHDA BOJXONA ORGANLARINING DAVLAT IQTISODIY VA HUQUQIY XAVFSIZLIGINI TA'MINLASHDA ISHTIROKI	437-441
<i>Jumaniyozova Dilfuza Kamolovna</i> IJTIMOIY XAVF GURUHIGA KIRUVCHI YOSHLAR MUAMMOLARI YECHIMI: XORIY TAJRIBASI	442-447
<i>Shermatov Nuriddin</i> RAQAMLI ERADA SUN'IY INTELLEKT (AI) VA ADDITIV (3D PRINTING) TEKNOLOGIYALARI INTELLEKTUAL MULK HUQUQINING OBYEKTI SIFATIDA	448-455
<i>Juraeva Asal</i> EXECUTION OF INTERNATIONAL COMMERCIAL ARBITRAL AWARDS	456-461
<i>Sobirov Sauidbek Maxmudovich</i> ДОКТРИНАЛЬНО-ПРАВОВЫЕ И ПРИКЛАДНЫЕ ВОПРОСЫ СУДЕБНОГО ПРИМЕНЕНИЯ И ТОЛКОВАНИЯ ОТДЕЛЬНЫХ НОРМ ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВА О НЕПЛАТЕЖЕСПОСОБНОСТИ	462-467
<i>Nurbayev Muzaffar Erkinovich</i> DAVLAT MOLIYAVIY NAZORATI INSTITUTINING NAZARIY-HUQUQIY DOKTRINASINI TAKOMILLASHTIRISH	468-478

<i>Qudratillayev Jaxongir Zokirjon o'g'li</i> INTERNETDAN FOYDALANISH HUQUQINING KONSTITUTSIYAVIY HUQUQIY ASOSLARI: INTERNET TUSHUNCHASI	479-485
<i>Xabibullayev Azizillo Lutfullo o'g'li</i> SUN'YI INTELLEKT VA INTELLEKTUAL MULK HUQUQI O'RTASIDAGI MUNOSABATLAR VA HUQUQIY MUAMMOLAR	486-491
<i>To'xtayev O'ktamjon Zarifjon o'g'li</i> MURAKKAB ASHYOLARNING O'ZIGA XOS BELGILARI, ULARNING HUQUQIY VA FALSAFIY MOHIYATI	492-500
<i>Yusupov O'ktambov</i> KORRUPSIYAVIY BITIM HAQIQIY EMASLIGINING FUQAROLIK-HUQUQIY OQIBATLARI	501-509
<i>Murodxonov Muhammadnur</i> XALQARO HUQUQNING TADRIJIY RIVOJLANISHIDA FUNDAMENTAL ASARLARNING O'RNI	510-518
<i>Ёкубов Шухратжон, Эргашева Муниса</i> МОДЕРНИЗАЦИЯ СИСТЕМЫ МЕДИЦИНСКОГО ПРАВА В УЗБЕКИСТАНЕ: БАЛАНС МЕЖДУ МЕЖДУНАРОДНЫМИ СТАНДАРТАМИ И НАЦИОНАЛЬНЫМИ ОСОБЕННОСТЯМИ ЗДРАВООХРАНЕНИЯ	519-523
<i>Qudratillayev Hazratoli Zokirjon o'g'li</i> JINOIY FAOLIYATDAN OLINGAN DAROMADLARNI LEGALLASHTIRISHNI TERGOV QILISH SOHASIDA XORIJIY DAVLATLAR VAKOLATLI ORGANLARI BILAN HAMKORLIK MASALALARI	524-530
<i>Umarov Abbosjon Asliddin o'g'li</i> SUG'URTA INSTITUTINING NAZARIY-HUQUQIY TAVSIFI	531-536
<i>Хайдарова Хилола Анваровна</i> ПРАВО НА ИНКЛЮЗИВНОЕ ОБРАЗОВАНИЕ КАК СУБЪЕКТИВНОЕ ПРАВО ЛИЦ С ИНВАЛИДНОСТЬЮ	537-542
13.00.00 – PEDAGOGIKA FANLARI	
<i>Ibraximov Sanjar Urunbayevich</i> AKMEOLOGIK YONDASHUV ASOSIDA SPORTCHILARNING INDIVIDUAL XUSUSIYATLARI BILAN ZIDDIYATLI VAZIYATLARDAGI XULQ-ATVOR STRATEGIYALARI O'RTASIDAGI O'ZARO BOG'LIQLIGI	543-547
<i>Karimov Akramjon Zaynobidinovich</i> RAQAMLI TRANSFORMATSIYALAR SHAROITIDA YOSHLARNING AXBOROT XAVFSIZLIGI MADANIYATI VA MEDIAIMMUNITETINI TA'LIM JARAYONLARI ORQALI SHAKLLANTIRISH MASALALARI	548-554
<i>Abdullayev Yashnarjon Mahkamovich</i> 7-9 YOSHLI O'QUVCHILARNING HARAKAT SIFATLARINI HARAKATLI O'YINLAR VOSITALARI ORQALI RIVOJLANTIRISH	555-561
<i>Karimov Qayum Mamashayevich</i> KOMPYUTERLI MATEMATIKA TIZIMLARINI O'QITISHDA TARMOQ TEKNOLOGIYASIDAN FOYDALANISH	562-569

<i>Xojimirzayeva Shaxnoza Shokir qizi</i> MAKTABGACHA TA'LIM TASHKILOTI INNOVATSION FAOLIYATINI RIVOJLANTIRISH JARAYONI	570-576
<i>Qodirov Azamat Muxriddinovich</i> IXTISOSLASHTIRILGAN MAKTABLAR YUQORI SINFLAR O'QUVCHILARINING INGLIZ TILI KOMMUNIKATIV KOMPETENSIYASINI RIVOJLANTIRISHDA MATN O'QISH MALAKASI VA KOMMUNIKATIV YO'NALGAN O'QISH MASHQLARINING AHAMIYATI XUSUSIDA	577-582
<i>Тлеумуратова Абадан Бекбановна</i> ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ ПОДХОДЫ К РАЗВИТИЮ МЕЖКУЛЬТУРНОЙ КОММУНИКАТИВНОЙ КОМПЕТЕНЦИИ СТУДЕНТОВ	583-585
<i>Turdimuratov Dilmurad Yuldashevich</i> TALABALAR TA'LIMINING SAMARADORLIGINI OSHIRISH VA JISMONIY SIFATLARINI RIVOJLANTIRISHDA INNOVATSION YONDASHUVLAR	586-592
<i>Mamaziyayev Oblaberdi</i> OLIY TA'LIMNING NEMIS TILI DARSLARIDA GRAMMATIK TARJIMA METODIDAN FOYDALANISH AFZALLIKLARI	593-598
<i>Isoqov Murod Madaminjonovich</i> YOSHLAR JAMOAT TASHKILOTLARIDA IJTIMOY KAPITALNI SHAKLLANTIRISHNING ILG'OR XORIJIY MODELLARI	599-605
<i>Nasriddinova Hulkar Komiljonovna</i> BOSHLANG'ICH SINFLARDA MATEMATIKANI O'QITISHNING HOZIRGI HOLATI	606-610
<i>Allayeva Hafiza Rustam qizi</i> BOSHLANG'ICH SINFLARDA O'QITISHNING ZAMONAVIY TEXNOLOGIYALARIDAN FOYDALANISH USULLARI	611-614
<i>Raxmonberdiyeva Oygul Rayimjonovna</i> AKADEMIK QALAMTASVIR MASHG'ULOTLARIDA TALABALARGA INSON PORTRETINI ISHLASH METODIKASI	615-621
<i>Xo'jaqulov Ro'zibek Ilhomjon o'g'li</i> BO'LAJAK TASVIRIY SAN'AT O'QITUVCHILARIDA KASBIY KOMPETENSIYANI RIVOJLANTIRISHDA RANGTASVIR FANINING AHAMIYATI	622-625
<i>Elova Sitara Axmatkulovna</i> QISQA MASOFALARGA YUGURUVCHILARNI TEXNIK TAYYORGARLIGINI SHAKLLANISH DARAJASI	626-629

Received: 25 January 2025
Accepted: 1 February 2025
Published: 10 February 2025

Article / Original Paper

HISTORY AND CONCEPTS OF THE ORIGIN OF EXTREMIST ACTIVITY

Khasanov Boburjon Khakimovich

Employee of the Ministry of Internal Affairs,
doctor of Philosophy (PhD) in Philosophy
E-mail: Sherzodxamrayev1990@gmail.com

Abstract. This article discusses the terms “extremism” and “extremist activity”, the history and origin of them, a scientific analysis of various classifications of types of extremism in order to fully reflect the essence of these terms. At the same time, it is focused on the measures that the state is taking to combat these phenomena, the main directions of the fight against extremism are noted.

Keywords: extremism, extremist activity, religious extremism, political extremism, classifications of extremism, extreme, fundamentalism, ideology, law.

EKSTREMISTIK FAOLIYATNING KELIB CHIQISH TARIXI VA TUSHUNCHALARI

Xasanov Boburjon Xakimovich,

Ichki ishlar vazirligi xodimi,
falsafa fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Annotatsiya. Ushbu maqolada “ekstremizm” va “ekstremistik faoliyat”ning atamalari, ularning kelib chiqish tarixi yoritilgan bo'lib, mazkur atamalarning mohiyatini to'liq aks ettirish maqsadida ekstremizm turlarining tasniflari ilmiy tahlil qilingan. Shu bilan birga, davlat ushbu hodisalarga qarshi kurashish uchun amalga oshirayotgan choralarga e'tibor qaratilgan va ekstremizmga qarshi kurashning asosiy yo'nalishlari qayd etilgan.

Kalit so'zlar: ekstremizm, ekstremistik faoliyat, diniy ekstremizm, siyosiy ekstremizm, ekstremizmning tasnifi, ekstremal, fundamentalizm, mafkura, qonun.

DOI: <https://doi.org/10.47390/SPR1342V5I2Y2025N32>

Kirish. Bugungi kunda davlatning eng dolzarb muammolaridan biri bu ekstremizm deb hisoblaymiz. Faol migratsiya, aloqa vositalari va ommaviy axborot vositalarining rivojlanishi, ijtimoiy keskinlik sharoitida uning xavflilik darajasi tez sur'atlar bilan o'sib bormoqda. Ekstremizm o'zining turli xil ko'rinishlari bilan inson va fuqaroning huquqlari va erkinliklariga, konstitutsiyaviy tuzum asoslariga, davlat xavfsizligiga tajovuz qilib kelmoqda.

So'nggi paytlarda mamlakatda qonunchilikni takomillashtirish va qonunni mustahkamlashga qaratilgan juda katta va muhim ishlar amalga oshirildi. Davlatimiz Prezidenti va hukumati tomonidan hokimiyatni mustahkamlash va boshqaruv qarorlari hujjatlarini O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasiga muvofiqlashtirishga qaratilgan maqsadli siyosat olib bormoqda.

Adabiyotlar tahlili va metodologiya. Yurtimizda qonunchilikni takomillashtirish masalalariga katta e'tibor qaratilmoqda va bu juda muhim hisoblanib, O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasiga asoslanib qonunchilikni yangilash va modernizatsiya qilish yuqori samara

bermoqda, buning natijasida yangi qabul qilingan normativ-huquqiy hujjatlar ijtimoiy munosabatlarning turli tomonlarini yanada aniqlik bilan tartibga solishga imkon bermoqda. To'liq ma'noda, bu jinoiy-huquqiy normalarni takomillashtirish bilan bog'liq bo'lishi mumkin, chunki jinoyat huquqi normalarini takomillashtirish qonuniylikni mustahkamlash, adolat, xavfsizlikni ta'minlash, inson huquqlari va erkinliklarini himoya qilishni nazarda tutadi.

Ma'lumki, jinoyatchilikka qarshi kurashish, uning oqibatlarini kamaytirish maqsadida olib boriladigan chora tadbirlarning sur'ati va samaradorligi to'g'ridan-to'g'ri qonunchilikni o'z vaqtida takomillashtirishga bog'liq bo'ladi. Tahlillar shuni ko'rsatmoqdaki, hozirgi vaqtda ekstremizm xavfi darajasi yuqori bo'lib qolmoqda va huquqiy nigilizm ostida ekstremizm va ekstremistik faoliyatni ilmiy baholashga haqiqiy ehtiyoj mavjudligini ta'kidlash mumkin, chunki bu hodisalarning asosiy sabablari fuqarolarning huquqiy ongining deformatsiyasi hisoblanadi.

O'zbekiston Respublikasining 2018-yil 30-iyuldagi "Ekstremizmga qarshi kurashish to'g'risida"gi O'RQ-489-son qonunning 3-moddasida ekstremizm, ekstremistik faoliyatlarning tushunchalari berilgan bo'lib, unga ko'ra:

ekstremizm — ijtimoiy-siyosiy vaziyatni beqarorlashtirishga, O'zbekiston Respublikasining konstitutsiyaviy tuzumini zo'rlik bilan o'zgartirishga, hokimiyatni zo'rlik ishlatib egallashga va uning vakolatlarini o'zlashtirib olishga, milliy, irqiy, etnik yoki diniy adovat qo'zg'atishga qaratilgan harakatlarning ashaddiy shakllari ifodasi;

ekstremistik faoliyat – quyidagilarga:

O'zbekiston Respublikasining konstitutsiyaviy tuzumi asoslarini zo'rlik bilan o'zgartirishga, hududiy yaxlitligi va suverenitetini buzishga;

hokimiyat vakolatlarini egallashga yoki o'zlashtirishga;

qonunga xilof qurolli tuzilmalar tuzishga yoki ularda ishtirok etishga;

terrorchilik faoliyatini amalga oshirishga;

zo'rlik yoki zo'rlik ishlatishga oshkora da'vat qilish bilan bog'liq holda milliy, irqiy, etnik yoki diniy adovat qo'zg'atishga;

jamoat xavfsizligi va jamoat tartibiga tahdid soluvchi materiallarni tayyorlash, saqlash, tarqatish yoki namoyish etishga, shuningdek ekstremistik tashkilotlarning atributlarini yoki ramziy belgilarini tayyorlash, saqlash, tarqatish yoki namoyish etishga;

biror-bir ijtimoiy guruhga nisbatan siyosiy, mafkuraviy, irqiy, milliy, etnik yoki diniy adovat yoxud dushmanlik sababli ommaviy tartibsizliklarni amalga oshirishga;

Qonun 3-moddasining to'rtinchi–o'ninchi xatboshilarida ko'rsatib o'tilgan harakatlarni amalga oshirish uchun oshkora da'vat qilishga qaratilgan harakatlarni rejalashtirishga, tashkil etishga, tayyorlashga yoki sodir etishga doir faoliyat;

Biroq, ushbu tushunchalarni berishning shakli spesifik (o'ziga xos) deb hisoblaymiz.

Birinchidan, qonunda aslida ekstremizm va ekstremistik faoliyatni aynanligini belgilab berilgan.

Ikkinchidan, ushbu moddada ekstremizmning aniq ta'rifi o'rniga "bir qator xilma-xil harakatlar" ko'rsatib o'tilgan.

Bizning fikrimizcha, ekstremistik faoliyatning turli xil ko'rinishlarini ro'yxatda emas, balki bitta ta'rifda aks ettirish juda qiyin. Shunga qaramay, ekstremistik harakatlar birgalikda murakkab ijtimoiy huquqiy hodisani tashkil etadi va bu aslida esa ekstremizm bo'lib namoyon

bo'ladi hamda uning individual ko'rinishlarini tavsiflashdan sifat jihatidan farq qiladigan mustaqil ta'rifga muhtoj deb hisoblaymiz.

“Ekstremizm” atamasi lotincha “ekstremus” so'zidan kelib chiqqan va “ekstremal” deb tarjima qilingan, semantik ma'noda esa haddan tashqari qarashlar va chora-tadbirlardir (odatda siyosatda shunday ishlatiladi).

Ekstremizmning “ekstremalligi” ko'pincha kuch ishlatish, tajovuzkorlik, banditizm, nizolarni qo'zg'atish va hokazolarda namoyon bo'ladi.

Ayrim olimlarning fikricha, ekstremizmning faollashishi va o'sishi, aksariyat hollarda, ijtimoiy-iqtisodiy inqirozlar, aholining asosiy qismining turmush darajasining yomonlashishi va boshqa sabablarga bog'liq bo'ladi. Bunday sharoitda ular “zo'ravonlik ekstremizmi” haqida gapirishadi, chunki bu holda ekstremal choralar ma'lum bir guruh shaxslar yoki tashkilotlar uchun jamiyatdagi vaziyatga ta'sir qilish uchun yagona haqiqiy imkoniyatga aylanadi [1, s-198-199].

Shunday qilib, yuqoridagi barcha xususiyatlarni inobatga olgan holda, ekstremizm – bu siyosiy, mafkuraviy, irqiy, milliy, diniy nafrat yoki adovat va shunga o'xshash mafkuraviy sabablarga ko'ra zo'ravonlik va boshqa ekstremal faoliyat shakllari va usullaridan noqonuniy foydalanishda ifodalangan jismoniy yoki yuridik shaxslarning ijtimoiy bo'lmagan harakatlari va e'tiqodlarining namoyon bo'lishidir [2, -B.107].

Olib borilgan tadqiqotlar davomida biz ekstremizm, qoida tariqasida, tajovuz, qo'rqitish, zo'ravonlik va boshqalar orqali siyosatda namoyon bo'ladigan ijtimoiy hodisalar ekanligini aniqladik.

Fundamentalizm to'g'risida fikr yuritmoqchi bo'lsak, so'zning qat'iy ma'nosida fundamentalizm “kelib chiqishga qaytish”dir va ko'pincha u boshlang'ich tamoyillar, qadriyatlar, g'oyalar, ta'limotlarga sodiqligini belgilaydigan ijtimoiy, mafkuraviy diniy harakatlar sifatida tavsiflanadi. Ya'ni, fundamentalizm ijtimoiy-siyosiy tartiblarning an'anaviy asoslarini saqlab qolish tarafdori va an'anaviy siyosiy maqsadlar va ta'limotlarning o'zgarmasligiga sodiqlikni anglatadi.

Demak, fundamentalizm radikalizmning mafkuraviy asoslaridan biri bo'lib, u o'z navbatida ekstremizm bilan bog'liq bo'ladi [3, -B.170]. Shu bilan birga fundamentalizm va ekstremizm o'zaro bog'liq deb hisoblaymiz.

Bundan tashqari, ekstremizmni fundamentalizmning natijasi deb hisoblash ham mumkin, chunki uning ekstremal shakllarida fundamentalizm ekstremizm sifatida namoyon bo'ladi (masalan: diniy ekstremizm – bu dindorlarning diniy e'tiqodlari orqali haddan tashqari qarashlar va choralarga sodiqligi asosida dunyoni diniy fundamentalistik qarashlarga muvofiq qayta qurish istagining mavjudligi).

Shu munosabat bilan ekstremizm tushunchasiga mavjud nazariy yondashuvlarni tahlil qilishga qiziqish uyg'otadi.

Ilmiy adabiyotlarda “ekstremizm” atamasining quyidagi umumiy ta'riflari mavjud: “ekstremizm (frans. *extremisme*, lat. *extremus* — ekstremal) — g'oyalar hamda siyosatdagi haddan tashqari qarashlar va harakatlarga sodiqlik [4, -B.758].

M.E. Rodinaning fikricha ekstremizm, qoida tariqasida, “o'z maqsadlariga erishishning ekstremal qarashlari va radikal usullariga rioya qilish”degan ma'noni anglatadi [5, -B.27].

K.O.Nikonovning “bugungi kunda “ekstremizm” tushunchasining aniq ta’rifi yo’q... Shuning uchun ushbu muammoni o’rganuvchilar orasida “ekstremizm” ta’rifiga nisbatan qarama-qarshi fikrlar mavjud” degan da’vosi adolatli ko’rinadi [6, -B.41].

N.V.Golubix va M.P.Legotin ham xuddi shunday fikrda, ya’ni, bugungi kunda huquqshunoslik fanida ekstremizmni aniqlashda yagona konseptual yondashuv ishlab chiqilmagan [7, -B.63].

Shunday qilib, ekstremizmni zamonaviy ijtimoiy voqelik hodisasi sifatida ham, konsepsiya sifatida ham o’rganish nafaqat ekstremizmga qarshi kurashish sharoitida, balki yuqorida aytib o’tilgan hodisalarni istisno qilish uchun qonunchilikni takomillashtirish sharoitida ham dolzarb bo’lib qolmoqda.

Ammo, “ekstremizm” tushunchasining aniq eskizini shakllantirishni boshlashdan oldin, bu yerda tanlangan yondashuvni asoslaydigan ba’zi uslubiy farqlari tushuntirishga e’tibor qaratish lozim deb hisoblaymiz.

Avvalo, ta’rifni berishni ishlab chiqish usullarini tanlashning potensial aniqligi nuqtai nazaridan tushunchalar tipologiyasiga bog’liqligini ko’rsatish zarur.

Bizning fikrimizcha, ekstremizm tushunchasiga nisbatan eng yaqin universallar sifatida quyidagi tushunchalarni olish mumkin:

1) ekstremistik potensialni o’z ichiga olgan va ekstremizmning amalda namoyon bo’lishiga olib keladigan ayrim g’oyalar;

2) ekstremistik ko’rinishlarga ega muayyan fikrlash, aqliy va psixologik moyillik;

3) va nihoyat, odamlar tomonidan ularga nisbatan ekstremistik deb qabul qilingan to’g’ridan-to’g’ri harakatlar.

Shuningdek, ekstremizm tushunchasiga adabiyotlarda quyidagicha ta’rif berilgan:

Ekstremizm [lot. *extremus* — eng oxirgi; o’ta ketgan, ashaddiy; keskin] Siyosatda va mafkurada ashaddiy, favqulodda usullar bilan yo’l tutishga, keskin choralar ko’rishga tarafdorlik [8, -B.28].

Ekstremist-ekstremizm tarafdori, keskin fikr va choralarni yoqlovchi, amalga oshiruvchi [8, -B.28].

Ekstremistik- ekstremizmga oid. ekstremizmga moyil bo’lgan. Ekstremistik doiralari. Ekstremistik talablar [8, -B.29].

Shuningdek, ekstremizmning turlari ham mavjud bo’lib, bular diniy, etnik (millatchilik) va siyosiy ekstremizmdir.

Diniy ekstremizm — ba’zi diniy tashkilotlar yoki shaxsan ayrim dindorlarning jamiyat qonun-qoidalariga mos kelmaydigan mafkurasi va faoliyati. Diniy ekstremizm ko’pchilik dinlarda mavjud bo’lib, uning tarafdorlari o’z oldiga siyosiy maqsadlarni qo’yadi.

Olimlar tomonidan berilgan fikrlarga qo’shilgan holda, bizning fikrimizcha *ekstremist-ekstremizm* tarafdori, keskin (jiddiy) fikr va choralarni yoqlovchi hamda amalga oshiruvchi shaxs; *diniy ekstremizm* — ayrim diniy tashkilotlar yoki dindorlar tomonidan jamiyatda o’rnatilgan qonun va qoidalariga mos kelmaydigan mafkura va siyosiy maqsadlarni ko’zlab amalga oshiriladigan faoliyat turi hisoblanadi.

Siyosiy ekstremizm-bu nafaqat insoniyat taraqqiyotining zamonaviy bosqichiga xos bo’lgan, balki siyosiy hokimiyat paydo bo’lganidan beri siyosiy kurashgacha mavjud bo’lgan ijtimoiy hayotiy hodisasi.

Siyosiy ekstremizm – bu jamiyat nuqtai nazaridan – individual ijtimoiy guruhlarning siyosiy manfaatlarini qondirishga qaratilgan ekstremal qarashlar va harakatlar tizimi: sinflar, etnik guruhlar, siyosiy harakatlar, partiyalar, guruhlar. Siyosiy ekstremizmning o'ziga xos belgisi siyosiy kurashning asosiy usuli sifatida turli shakllarda zo'rvonlikdan qonuniy foydalanish emas [9].

Yuqorida berilgan fikrlarga qo'shilgan holda, bizning fikrimizcha, siyosiy ekstremizm-bu fuqarolarning siyosiy qarashlari va maqsadlarini har qanday vositalar orqali, shu jumladan davlat institutlari, jamoat va siyosiy arboblardan va shaxslarga ta'sir qilishning zo'rvonlik shakli bilan amalga oshirishga qaratilgan siyosiy faoliyatning bir turidir.

Etnik ekstremizm to'g'risida to'xtalib o'tadigan bo'lsak, A.V.Rimskiyning fikricha, etnik ekstremizm-millatlararo munosabatlar nazariyasi va amaliyotida ekstremal qarashlar va usullarga sodiqlik hisoblanadi. Uning tarafdorlari, bir millatning manfaatlarini va huquqlarini himoya qilish nuqtai nazaridan, boshqa xalqlarning huquqlarini ochiq va provokatsion ravishda oyoq osti qilishadi. Ularning mafkurasi jangari millatchilik va shovinizmdir; ularning siyosati u yoki bu shaklda etnik zo'rvonlikdir [10, -B. 244].

etnik (millatchilik) ekstremizmi - deyarli har doim siyosiy va ko'pincha diniy ekstremizm elementlarini o'z ichiga oladi.

Bizning fikrimizcha, etnik ekstremizm -milliy xavfsizlik masalalariga ta'sir qiladigan, zo'rvonlik da'vatlari bilan bog'liq irqiy, milliy yoki diniy nizolarni qo'zg'atish, har qanday ijtimoiy guruhga nisbatan nafratga asoslangan milliy qadr-qimmatni kamsitishdir. Etnik ekstremizmning asosi yoki sababi ularning din, ijtimoiy, irqiy, milliy yoki til mansubligiga bo'lgan munosabati asosida eksklyuzivlik, ustunlikni targ'ib qilish bo'lishi mumkin.

Diniy ekstremizm muayyan ko'rinishda O'zbekistonda ham paydo bo'ldi. Islom ekstremizmi guruhi faoliyati natijasida 1997-yil dekabrda Namangan shahrida bir necha og'ir jinoyatlar sodir etildi. Shu bilan birga 1990-1998-yillardagi iqtisodiy qiyinchiliklardan foydalangan holda, ekstremistlar ochiqdan-ochiq zo'rvonlik bilan Farg'ona vodiysida mavjud hokimiyatini ag'darishga harakat qildilar. Shu yillarda Toshkent shahrida yuz bergan mudhish voqealar ekstremistlarning asl maqsadi konstitutsiyaviy tuzumni ag'darish va hokimiyatni kuch bilan egallash ekanligi ma'lum bo'ldi. Diniy ekstremizmning O'zbekistonga tahdidini o'z g'oyalarini yoyish orqali xalqning mavjud davlatga ishonchni yo'qqa chiqarishga urinishda kuzatish mumkin edi.

Demak, ekstremizm siyosatda va mafkurada ashaddiy, favqulodda harakat va qarashlarga asoslanib faoliyat yuritishdir. Ekstremizmning siyosiy va diniy ko'rinishlari yaqqol ajralib turadi. Siyosiy ekstremizm namoyandalari o'zlarining g'arazli maqsadiga erishish uchun kuch ishlatish usullaridan foydalanib, mavjud siyosiy tuzilmalarning barqaror faoliyat yuritishini buzish va yo'qotishga harakat qiladi.

Dunyoda sodir etilayotgan voqealar, hodisalar tahlili shuni ko'rsatmoqdaki, ekstremistlar va ekstremistik tashkilotlar "demokratiya" niqobi ostida balandparvoz shiorlar, chaqiriqlar bilan chiqib, terrorchilik va partizanlik harakatlarini qo'llab quvvatlaydilar, qonunga rioya etmaslik, ish tashlashlar, tartibsizliklar chiqarishga urinadilar, odamlarni gijgijlaydilar, terror qilish usulidan foydalanadilar.

O'rganishlar davomida shu narsa ayon bo'ldiki, ekstremistik tashkilotlarning rahbarlari har qanday murosa va kelishuvni rad etadilar. O'ziga tobelarni o'z buyruq va ko'rsatmalarini ko'r-ko'rona bajarishga majbur etadilar. Siyosiy ekstremizmning millatchilik ko'rinishi turli

millat va etnik guruhlar huquqini inkor etishda namoyon bo'ladi. Millatchi ekstremistlar faoliyati separatizm bilan bog'liq bo'lib, ko'p millatli davlatlarni yo'qotish, tub millat hukmronligini o'rnatishga qaratiladi.

Bizning fikrimizcha, bunday ekstremizm millatlararo munosabatlarning keskinlashuvi va xalqlar o'rtasida mojarolar chiqishiga olib keladi. Diniy ekstremizm, avvalo, boshqa konfessiyalarga, ularning vakillariga nisbatan toqatsiz bo'ladi. Diniy tashkilotlardan dunyoviy davlatga qarshi kurashda foydalanadi.

Xulosa. Xulosa qilib aytganda, ekstremizmning tushunchasi bo'yicha ta'rif ishlab chiqish orqali, biz uning mazmun mohiyati, maqsadi, zararli oqibatlari keng aholiga yetkazilishi hamda ekstremizm va terrorizmga qarshi kurashda aholini, ayniqsa, yoshlarimizni turli ekstremistik guruhlar ta'siri ostiga tushib qolishlariga yo'l qo'ymaslik, ularni internet orqali targ'ib qilinyotgan turli g'oyaviy hamda axborot xurujlaridan himoya qilish bo'yicha chora tadbirlar yanada kengaytirish lozim deb hisoblaymiz.

Adabiyotlar/Literatura/References:

1. Машекуашева М. Х., Арипшев А.М. Понятие и деструктивная сущность экстремизма. Материалы международно научно-практической конференции «Наука, образование, общество: тенденции и перспективы развития»2015. с-198-199 https://interactive-plus.ru/ru/article/14976/discussion_platform (мурожаат санаси 11.12.2022 й.)
2. Машекуашева М.Х. Терроризм как угроза национальной безопасности / под ред. А.Н. Ильяшенко // Современные проблемы уголовной политики материалы международной научно-практической конференции. – Министерство Внутренних Дел РФ, Краснодарский университет МВД России. – 2012. – С. 107– 112.
3. Карданов Р.Р., Шахагапсоев З.Л. Меры безопасности сотрудников ОВД при осмотре мест скрытного пребывания членов незаконных вооруженных формирований в горно-лесистой местности // Вестник Волгоградской академии МВД России. – 2014. – №1 (28). – С. 169–172
4. Ожегов, С.И. Словарь русского языка. / С.И. Ожегов. – М., 1989. – С. 758
5. Родина М. Е. Экстремизм и экстремистская деятельность как политико-правовые категории / М. Е. Родина // Рос. следователь. – 2016. – № 20. – С. 26–29
6. Никонов К. О. Проблемы определения экстремизма / К. О. Никонов // Юрид. мир. – 2011. – № 7. – С. 41–43.
7. Голубых Н. В. О сущности понятия «экстремизм» / Н. В. Голубых, М. П. Леготин // Адвокат. – 2013. – № 6. – С. 60–63
8. Ўзбек тилининг изоҳли луғати. 5 жилдли. “Ўзбекистон миллий энциклопедияси” Давлат илмий нашриёти. 2008.28-29-б.
9. Селина Н. А. Виды экстремизма в России. Антитеррористический портал Липецкого государственного технического университета.2019. <https://antiterror.stu.lipetsk.ru/info-materials/ekstremizm/vidyi-ekstremizma-v-rossii.html> (мурожаат санаси 25.05.2023)
10. Римский А.В. Экстремизм и терроризм: понятие и основные формы проявления. Научные ведомости № 16(71) 2009. С-244

SCIENCEPROBLEMS.UZ

IJTIMOYIY-GUMANITAR FANLARNING DOLZARB MUAMMOLARI

№ 2 (5) – 2025

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО- ГУМАНИТАРНЫХ НАУК

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

“Ijtimoiy-gumanitar fanlarning dolzarb muammolari” elektron jurnali 2020-yil 6-avgust kuni 1368-sonli guvohnoma bilan davlat ro‘yxatiga olingan.

Muassis: “SCIENCEPROBLEMS TEAM”
mas’uliyati cheklangan jamiyati

Tahririyat manzili:

100070. Toshkent shahri, Yakkasaroy tumani, Kichik Beshyog‘och ko‘chasi, 70/10-uy. Elektron manzil:

scienceproblems.uz@gmail.com

Bog‘lanish uchun telefon:

(99) 602-09-84 (telegram).